

УДК 613:378.1477.091.33 (075.8)

Ганна Тимченко, Анастасія Тимченко

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН НА ПРИКЛАДІ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

А Представлена авторська програма курсу «Методика викладання валеологічних дисциплін» для студентів спеціальності «Здоров'я людини», яка побудована на засадах класичної методики викладання. Актуальність роботи полягає в тому, що більшість праць з методики викладання валеології присвячена формуванню здорового способу життя у школярів та вихованців, а не розвитку професійних здібностей і якостей у студентів відповідної спеціальності. Автори мають на меті поділитися досвідом побудови навчального матеріалу на прикладі класичного університету.

Ключові слова: методика викладання валеологічних дисциплін, досвід викладання, навчальна програма з методики викладання валеологічних дисциплін.

Анна Тимченко, Анастасія Тимченко. Особенности методики преподавания валеологических дисциплин на примере классического университета.

А Представлена авторская программа курса «Методика преподавания валеологических дисциплин» для студентов специальности «Здоровье человека», построенная на основе классической методики преподавания. Актуальность работы состоит в том, что большинство работ по методике преподавания валеологии посвящено формированию здорового образа жизни у школьников и воспитанников, а не развитию профессиональных качеств и задатков у студентов соответствующей специальности. Авторы ставят целью поделиться опытом построения учебного материала на примере классического университета.

Ключевые слова: методика преподавания валеологических дисциплин, опыт преподавания, учебная программа по методике преподавания валеологических дисциплин.

Ganna Timchenko, Anastasiya Timchenko. Features of methodology of teaching of valeological disciplines on the example of classic university.

S Author's course «Methods of teaching «Valeology» subjects for students majoring in «Human Health», built on the basis of the classical methods of teaching. Core importance of this course is in the fact that most studies on teaching valeology dedicated to promoting healthy lifestyles among schoolchildren and students, rather than the development of professional skills and inclinations of the students the relevant specialty. The authors aim to share experiences in building valeology education on the example of the classical university.

Key words: methodology of teaching of valeological disciplines, teaching experience, tutorial on methodology of teaching of valeological disciplines.

Із середини 90-х років розпочинається інтенсивний розвиток нової науки валеології. У своєму становленні валеологія пройшла складний шлях і відтепер стала самостійною галуззю знань. Специфіка науки полягає в тому, що вона синтезує знання про людину та особливості її взаємодії з природою та соціумом, які накопичені в таких галузях знань, як філософія, соціологія, психологія, біологія, анатомія та фізіологія людини, екологія, офіційна та народна медицина, етнографія, релігієзнавство, культура.

У 2004 р. кафедра валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна отримала ліцензію МОН України на підготовку бакалаврів, у 2005 р. – на передпідготовку спеціалістів і відповідно вже понад 6 років у відповідності до навчального плану спеціальності «Здоров'я людини» викладається курс «Методика викладання валеологічних дисциплін».

Мета курсу – вивчити сукупність методів і прийомів валеологічної праці на уроці й у позакласній роботі, сформуванню уявлення про здоров'я як психосоматичний феномен, пов'язаний із міжособистісними взаємовідповідними силами, з рівнем саморегуляції людини, її способами виходу із стресових ситуацій, тобто створити мотиви здорового способу життя, який би забезпечив правильний вибір людини в будь-якій життєвій ситуації.

М. В. Гриньова у своїх працях досліджує методику викладання валеології та формування здорового способу життя у школярів, однак, більшість наукових робіт присвячена питанням розвитку та виховання учнів, а не розвитку професійних здібностей та якостей у студентів відповідної спеціальності. Особлива увага вчених і педагогів приділена формуванню здорового способу життя, який забезпечує повноцінний розвиток дітей і молоді, охорони та зміцнення здоров'я, формуванню психічний

і фізичних здібностей особистості, гармонії душі та тіла; вихованню потреби у фізичному вихованні, прагненні до оволодіння санітарно-гігієнічними навичками і знаннями, вмінню поводитися у критичній ситуації, що переважно носить окремих, а не комплексний характер. Тому маємо на меті поділитися досвідом побудови навчального матеріалу на прикладі класичного університету.

Програма навчальної дисципліни «**Методика викладання валеологічних дисциплін**» належить до дисциплін професійної та практичної підготовки і складається з 144 год. (36 год. – лекційних, 36 – практичних та 72 – самостійної роботи), підсумковою формою контролю якої є іспит. Програма складається з двох модулів відповідно до вимог Болонського процесу.

Модуль 1. Методологічні основи процесу навчання.

Тема 1. Предмет, завдання та методи дослідження методики викладання «Основ здоров'я». «Основ здоров'я» як основний елемент методики викладання валеологічних дисциплін, її предмет і об'єкт. Зміст і принципи валеологічної освіти та виховання. Основні вимоги до валеологічної освіти та виховання (організація навчальної діяльності, позитивні та негативні чинники, що впливають на успішність навчання).

Тема 2. Методологічні основи методики викладання «Основ здоров'я» та її зв'язок з іншими науками. Валеологія як інтегративна наука про здоров'я. Методи валеологічних досліджень.

Тема 3. Процес навчання: визначення та сутність. Основні властивості людського організму як живої істоти. Урахування основних властивостей живої матерії при побудові процесу навчання. Поняття про втому і десинхроноз. Типи індивідуальної денної працездатності.

Тема 4. Основний зміст, форми і напрями валеологічної освіти в сучасній школі. Поняття про вміння та навички. Основні вимоги до знань і вмінь при вивченні «Основ здоров'я». Основний зміст та умови реалізації валеологічної освіти в школі. Поняття про валеологічну культуру. Методика навчання валеології та «Основам здоров'я».

Тема 5. Державні нормативні документи, які відображають зміст валеологічної освіти. Вимоги до предмета «Основ здоров'я» в школі. Навчальний план, навчальна програма та підручник. Особливості програми з «Основ здоров'я» в сучасній школі. Підручники з «Основ здоров'я».

Тема 6. Методика формування понять. Емпіричні та теоретичні поняття. Технологія вирощування валеологічних понять. Поняття про саморегуляцію.

Тема 7. Методи навчання. Поняття про методи навчання. Групи валеологічних методів навчання (вербальні, практичні, наочні, активні, методи регуляції життєдіяльності, оздоровчі).

Тема 8. Навчальні заняття. Структура і зміст заняття. Технології організації навчання з валеології та «Основ здоров'я». Особливості аналізу заняття в процесі роботи педагога-фахівця. Особливості сучасного уроку. Типи та види уроків. Валеологічний аналіз уроку.

Тема 9. Особливості позакласної роботи педагога-валеолога. Сучасні вимоги до позакласної роботи. Форми організації позакласної роботи валеологічного спрямування (валеологічні свята, валеологічні вечори, валеологічні гуртки тощо).

Модуль 2. Сучасні напрями розвитку валеологічної освіти і виховання.

Тема 10. Учитель-валеолог. Підготовка педагогів-валеологів до організації навчально-виховної роботи. Вимоги до особистості педагога-валеолога. Етика і деонтологія педагога. Кодекс професійної етики валеолога. Вчинки та поведінка особистості як основи духовності людини.

Тема 11. Особливості використання елементів етнопедагогіки та етновалеології в роботі валеолога. Традиції та здоров'я. Напрями методичної роботи вчителя щодо впровадження здорового способу життя.

Тема 12. Напрями методичної роботи вчителя щодо впровадження здорового способу життя. Особливості роботи педагога-валеолога в школі. Особливості здійснення міжпредметного зв'язку в середній школі та поєднання класної та позакласної роботи з питання формування засад здорового способу життя. Мережа Шкіл сприяння здоров'ю.

Тема 13. Роль і місце валеології в загальній культурі людини. Валеологічна культура як основа формування здорового способу життя. Місце оздоровчих технологій і валеологічного світогляду у педагогічних працівників. Особливості позакласної роботи з учнями та їхніми батьками щодо формування здорового способу життя.

Тема 14. Інноваційні технології в освіті та здоров'ї. Педагогічні технології та прийоми за умов сучасної освіти. Креативні підходи у навчанні. Показники зрілості особистості професіонала.

Тема 15. Акмеологічні технології в освіті та здоров'ї. Алгоритм конструювання акметехнологій. Реалізація акмеологічного і діяльнісного підходів в освіті. Критерії акмеологічного аналізу технологій навчання і виховання.

Тема 16. Валеологічна просвіта та її місце в сучасному соціумі. Просвітницька діяльність у сучасному світі. Основні вимоги до валеологічної просвіти. Специфіка соціальної роботи валеолога в сучасному світі.

Тема 17. Нормативна база для побудови валеологічної освіти в Україні. Концепція «Неперервного валеологічного виховання та освіти в Україні». Державний стандарт середньої освіти України. Нормативні документи, що регулюють діяльність педагогічного працівника.

Тема 18. Валеологічний супровід начально-виховного процесу. Основний зміст комплексного валеологічного обстеження в умовах сучасної школи. Моніторинг здоров'я вихованців і працівників освіти. Заходи валеологічного супроводу навчально-виховного процесу на прикладі роботи Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Контроль рівня засвоєння навчального матеріалу проводиться шляхом виконання студентами письмових робіт за темами модулів, виконання індивідуальних завдань до кожної теми та складання іспиту. До індивідуального завдання входить складання плану-конспекту виховного заходу валеологічного спрямування; складання планів-конспектів уроків різних типів і видів згідно з програмою шкільного курсу (уроку формування нових знань, комбінованого уроку, уроку з практичною роботою, уроку контролю та оцінки знань та блочно-модульних уроків теми) тощо.

Особливості проведення практичних робіт з курсу «Методика викладання валеологічних дисциплін» і відповідних індивідуальних завдань наведені в табл. 1.

Особливості змісту практичних занять з курсу «Методика викладання валеологічних дисциплін»

№ практичної роботи. Тема	Зміст заняття	Індивідуальне завдання
1. Навчально-виховне значення шкільного курсу «Основи здоров'я»	Шкільний курс «Основи здоров'я» в умовах середньої загальноосвітньої школи. Провідні ідеї курсу, завдання, розділи, компоненти, аналіз основ практичної підготовки школярів 5–9 класів. Аналіз успішної реалізації програми інтегрованого предмета «Основи здоров'я» в умовах середньої освіти.	На прикладі розділу «Фізичне здоров'я» (за вибором, 5–9 клас) вивчіть кожний структурний елемент програми, орієнтуючись на зміст, визначте його місце та роль у практичній роботі вчителя-валеолога.
2. Шкільні підручники з «Основа здоров'я» та їх структура	Підручники з основ здоров'я, їх структура. Структурні компоненти підручник: текст (основний, додатковий, пояснювальний), позатекстовий компонент (апарат організації засвоєння, ілюстрації, апарат організації засвоєння, ілюстрації, апарат орієнтування). Самостійна робота учнів з підручником та її основні види. Прийоми роботи з підручником.	Проаналізуйте підручник за таким планом: а) дайте оцінку текстам підручника; б) охарактеризуйте апарат організації засвоєння, з'ясуйте співвідношення запитань і завдань, запитань продуктивних і репродуктивних; в) проаналізуйте апарат орієнтування; г) дайте оцінку ілюстративному апарату, відзначте кількість ілюстрацій, (їхні розміри, чіткість, відповідність натурі тощо.) Розробіть прийоми роботи учнів із підручником (за вибором).
3. Планування роботи вчителя	Плани роботи вчителя. План позакласної роботи. Перспективний (річний) план, тематичний план та план-конспект уроку.	Скласти перспективний план роботи, який відобразить план роботи вчителя, позакласну роботу та план роботи кабінету з основ здоров'я.
4. Засоби навчання основам здоров'я	Засоби наочності та їх значення під час навчання. Спостереження та практика як засади навчання. Сприйняття як основа уявлень про предмети та явища навколишнього світу. Шкільний експеримент, особливості планування та проведення. Науково-методичний комплекс дисципліни.	Продумайте використання певних засобів наочності до різних розділів навчальної програми (за вибором).
5. Методика складання дидактичних карток	Активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках. Особливості складання дидактичних карток.	Розробіть дидактичну картку до будь-якого уроку розділів програми (за вибором), продумайте методику її застосування на занятті.
6. Позакласна робота та її значення в навчальному процесі	Позакласні заняття. Індивідуальні заняття, групові заняття, масові оздоровчі заходи. Моніторинг за станом здоров'я учнів як різновид індивідуального заняття. Планування позакласної роботи.	Розробіть план позакласних заходів на навчальний рік із застосуванням різних форм позакласної роботи кожного місяця.
7. Методика формування понять. Методика складання конспекту уроку	Між- та внутрішньопредметні зв'язки основ здоров'я. Методика формування санітарно-гігієнічних знань, умінь і навичок. Санітарно-гігієнічного виховання учнів. Статеве виховання. Методи та форми навчання. Типи та види уроків. Методика проведення самоспостережень, демонстраційних дослідів і спостережень.	Користуючись шкільною програмою та підручником, виділіть основні поняття статевої освіти учнів. Користуючись текстом підручника та робочими зошитами (за вибором), розробіть зміст, методику організації та проведення дослідів, спостережень і самоспостережень з тем на власний вибір за такою схемою: а) зміст (характер розумової діяльності); б) завдання; в) місце на уроці; г) висновки, зроблені учнями.
8. Типологія уроків. Методика проведення уроків засвоєння нових знань	Типологія сучасних уроків. Особливості проведення уроку формування нових знань. Відбір і поєднання методів і прийомів перевірки, контролю і оцінювання рівня опорних знань. Мотивація до вивчення нових знань. Особливості проведення уроку нових знань з практичною роботою.	Складіть докладний конспект уроку засвоєння знань (теми за вибором). У конспекті зазначте зміст навчального матеріалу і завдання уроку, пов'язані з вибором методів і методичних прийомів. Відокремте навчальну та організуючу діяльність учителя й навчальну діяльність учнів, засоби та методи навчання у відповідності до кожного структурного елементу уроку засвоєння нових знань (за вибором).
9. Типологія уроків. Методика проведення сучасного комбінованого уроку	Особливості проведення сучасного комбінованого уроку. Місце словесних, наочних і практичних методів у структурі комбінованого уроку.	Впишіть основні практичні роботи з курсу «Основи здоров'я» у відповідності до певних розділів програми із зазначенням назви, об'єкту і методів дослідження, способів перевірки знань учнів. Скласти план-конспект уроку з практичною роботою.
10. Типологія уроків. Методика проведення кіноуроку	Види уроків. Планування кіноуроків потрібно знати особливості методики демонстрування навчальних кінофільмів і кінофрагментів. Правила демонстрування навчальних фільмів. Особливості застосування ТЗН у навчальному процесі.	Перегляньте навчальний фільм «Шкідливі звички» (за вибором) і виконайте такі методичні завдання: а) виділіть систему понять, які розкриваються у змісті фільму; б) визначте навчально-виховне значення показаного фільму; дійдіть висновку, чи можна використати фільм як джерело знань під час вивчення нового матеріалу; в) визначте, на яких уроках можна використати наданий кінофільми; г) складіть запитання або завдання, які спрямовуватимуть увагу учнів; д) визначте методи і прийоми роботи з іншими наочними посібниками у поєднанні з демонструванням фільму.

1	2	3
11. Типологія уроків. Методика проведення блочно-модульного уроку	Особливості побудови блочно-модульного уроку. Модулі та навчальні елементи. Блочно-модульна організація системи навчання в сучасній школі. Особливості застосування блочно-модульної технології в середній школі: аналіз педагогічного досвіду.	Складіть план-конспект блочно-модульного уроку (за вибором).
12. Типологія уроків. Методика проведення узагальнюючого уроку	Урок узагальнення і систематизації знань. Групи узагальнюючих уроків. Різновиди узагальнюючих уроків.	Розробіть план узагальнюючого уроку з теми «Соціальна складова здоров'я» (за вибором): а) визначте пізнавальне завдання уроку; б) виділіть головні поняття теми; в) визначте місце демонстрування фільму на уроці; г) сформулюйте запитання бесіди за змістом фільму, продумайте їхню послідовність; д) які висновки мусять зробити учні в кінці уроку, сформулюйте їх.
13. Методика проведення шкільних екскурсій	Особливості підготовки і план проведення екскурсії. Структура шкільної екскурсії.	Розробіть план екскурсії на тему (за вибором) згідно з програмою: а) конкретизуйте тему екскурсії та її місце в системі уроків теми; б) користуючись програмою та підручником, виділіть поняття, що вивчаються на екскурсії; в) на вашу думку, куди ще можна провести екскурсії; г) визначте методи ведення екскурсії; д) розробіть хід екскурсії та проблемні завдання учням для самостійних спостережень; е) продумайте форму звітності учнів.
14. Задачі, форми і методи тематичного контролю знань учнів. Методика проведення контрольно-облікового уроку	Особливості контрольно-облікового уроку. Фронтальна та індивідуальна робота учнів. Тестовий контроль знань. Репродуктивна, продуктивна та творча діяльність учнів. Методи оцінки навчальних досягнень учнів.	Складіть приклад тематичного контролю знань теми (за вибором). Користуючись шкільною програмою та підручником, виділіть блоки понять у темі (за вибором). У кожному блоці виділіть основні поняття, з яких передбачається перевірка знань. Тут же виділіть уміння, які необхідно перевірити в зв'язку з вивченим матеріалом.
15. Методика проведення проблемних уроків	Особливості застосування проблемного підходу в навчанні. Навчальна проблема та її форми: запитання, задача, завдання / проблемне, пізнавальне, пошукове. Проблема ситуація. Етапи проблемного навчання.	За шкільною програмою та підручником розподіліть матеріал розділу програми (за вибором) за уроками, виділіть практичні уроки та уроки з демонстраційними дослідами та об'єктами. Визначте перелік уроків, які можна проводити із застосуванням проблемних методів навчання.
16. Методи та форми навчання	Словесні, наочні та практичні методи навчання. Методичні прийоми. Логічні прийоми. Організаційні прийоми. Технічні прийоми. Особливості проведення уроків-лекцій та уроків-семінарів в сучасній школі. Етапи створення лекції: аналітичний, орієнтаційний, композиційний, редакційний.	Складіть текст лекції (за вибором) та опорний конспект до неї.
17. Методика проведення уроків-семінарів	Сеінарські заняття та їх структура. Ефективність проведення семінару. Підготовка вчителя до семінару.	Користуючись програмою та шкільним підручником, визначте тему уроку (сеінару з вивчення даного матеріалу), узагальнюючу тему підбирає викладач, а теми сеінарів з вибраних тем програми визначають самі студенти. Виділіть систему понять визначених тем для сеінарів. Проаналізуйте зміст сеінарських занять, підготуйте запитання для обговорення. Продумайте та сформулюйте теми доповідей і повідомлень учнів.
18. Формування наукового світогляду учнів	Поняття «світогляд». Розвиток наукового світогляду в процесі вивчення основ здоров'я. Основні умови формування світогляду. Послідовні етапи становлення світогляду, яким властиві специфічні види діяльності вчителя та учнів. Показники та рівні сформованості світогляду: когнітивний, емоційний, діяльний.	Користуючись шкільною програмою та підручником, проаналізуйте зміст тем розділу (за вибором) з позиції можливості формування наукового світогляду учнів. Виділіть систему світоглядних понять. Визначте внутрішньо- та міжпредметні зв'язки, що сприяють формуванню наукового світогляду учнів. Розробіть навчальні ситуації під час вивчення запропонованої теми, в яких учням треба виявити свої погляди та переконання, використати наукові докази.

Отже, індивідуальні підходи щодо виконання завдань до самостійної роботи та розроблення методичної бази викладання курсу дають змогу студентам реалізувати власний творчий потенціал, розвивати потяг до методичної роботи, розширювати світогляд та формувати валеологічну свідомість.

Запропонована програма дозволить здійснювати індивідуальний підхід у навчанні, а розроблена студентами власна методична база стане запорукою першого педагогічного досвіду викладання основ здоров'я.